

25.6.2009

Dnro 1492/4/07

Ratkaisija: Apulaisoikeusasiamies Petri Jääskeläinen

Esittelijä: Oikeusasiamiehensihteeri Kristian Holman

VANKILAN ASUMISOLOSUHTEISSA ILMENI EPÄASIANMUKAISUUKSIA

1

KANTELU

Kantelija arvosteli eduskunnan oikeusasiamiehelle 27.4.2007 osoittamassaan kirjeessä - -vankilan menettelyä hänen vegaanisen elämäntapansa huomioon ottamisessa. Kantelija katsoi, ettei hänen vakaumustaan kunnioitettu hänen vankilassaolonsa aikana.

Kantelijan mukaan vankilan ruoka ei ollut koostumukseltaan asianmukaista vegaanisen elämäntavan näkökulmasta, lisäravinnon ja vegaanisten hygieniatuotteiden hankkiminen laitospöytäkirjojen tai ns. kaupunkiosastojen kautta ei onnistunut riittävässä määrin, eikä näitä tuotteita ollut mahdollista muutoinkin hankkia vankilaan, ja terveydenhuollossa oli torjuttu hänen vitamiinilisäpyyntönsä peruslääkevalikoimaan vedoten.

Lisäksi kantelija arvosteli sijoittamistaan samaan selliin tupakoivan vangin kanssa sekä wc-tiloihin pääsyn mahdottomuutta kello 19–07 välisenä aikana.

- - -

3

RATKAISU

3.1

Vakaumuksen kunnioittaminen vankilassa

Asia

Kantelija arvosteli sitä, ettei vankila kunnioittanut hänen vegaanista vakaumustaan. Hän arvosteli lisäksi sitä, että vankilan vegaaniruoka oli laadultaan "todella kehnoa". Se ei yleensä sisältänyt proteiinia tarpeeksi. Lisäksi hedelmiä sai vain kolme kappaletta viikossa, mikä ei hänen mukaansa vastannut edes vegaanin päiväannosta.

Oikeusohjeet

Vankeuslain 7 luvun 5 §:n mukaan vankien ruokahuolto on järjestettävä siten, että vangit saavat terveellisen, monipuolisen ja riittävän ravinnon. Perusruokavaliosta poiketaan, jos se on perusteltua vangin terveyden taikka uskonnollisen tai muun perustellun vakaumuksen vuoksi.

Rikosseuraamusviraston antaman vankien ruokahuoltoja koskevassa määräyksessä (8/011/2006) on todettu vangin perusteltuun vakaumukseen liittyvästä ruokavaliosta seuraavaa: "*Vakaumuksen tulee olla yhteiskunnassa yleisesti tunnettu. Vakaumukseen tulee liittyä myös muihin elämänalueisiin*

kuin ruokailuun kuuluvia tekijöitä. Pelkästään ruokailuun liittyviä käsityksiä tai totuttuja tapoja ilman laajempia perusteluja ei voida pitää vakaumuksena. Ruokamieltymykset eivät ole ruokavalion peruste. Vakaumuksen on oltava pysyvä. Vakaumukseen perustuvaa erityisruokavaliota ei voi vaihtaa toiseksi ilman erityisen perusteltua syytä. Vakaumus merkitään vangin rangaistusajan suunnitelmaan.

Vakaumukseen perustuva ruokavalio tulee voida valmistaa normaaleja vankilan elintarvikkeiden hankintamenettelyjä ja -sopimuksia käyttäen. Vankilan kustannuksella ei hankita erityisvalmisteita, joita ei voi hankkia vankilan tavanomaisista hankintapaikoista. Ruokavalion on myös oltava kustannuksiltaan sellainen, että se voidaan toteuttaa vankilalle tulosneuvotteluissa asetetun ravintopäivän hinnan puitteissa.

Rikosseuraamusvirasto laatii keskitetysti kasvissyöjiä varten lakto-ovo-vegetaarisen ruokavalion, jonka ravintosisältö on Valtion ravitsemusneuvottelukunnan ravitsemussuosituksen mukainen.

Jos vanki haluaa noudattaa raaka-ainevalikoimaltaan kovin rajoittunutta ruokavaliota tai sellaista ruokavaliota, jonka mukaisia raaka-aineita vankila ei pysty normaalimenettelyin ja -kustannuksin hankkimaan, vankila ei voi vastata siitä, että ruokavalio on ravitsemuksellisesti täysipainoinen. Vankila ei myöskään valtion kustannuksella hanki vangille vitamiini- ja kivennäisainevalmisteita ruokavaliota täydentämään, vaan vangin on itse kustannettava ne".

Kannanotto

Tulkintani mukaan kantelijan esittämä arvostelu hänen vakaumuksensa kunnioittamisesta koskee ainoastaan vakaumuksen edellyttämää ravinnonsaantia.

- - - vankilan keittiömestariilta saadun selvityksen mukaan kantelijan ruokavalio otettiin huomioon joka ateriakerralla. Selvityksen perusteella kantelijan ruokavaliota on pystytty - - - vankilassa toteuttamaan.

Saadun selvityksen valossa en näe perusteita väitteille, että kantelijalle tarjottu ruoka olisi ollut ravintosisällöltään puutteellista. Toisaalta kantelussa esitetty ruoan "kehnotta" koskeva väite on tulkintani mukaan lähinnä subjektiivinen havainto, jonka objektiivinen todentaminen kirjallisessa menettelyssä ei ole mahdollista. Näin ollen minulla ei ole aihetta toimenpiteisiin.

3.2

Vankilan laitospöytäkirjan toiminta ja muut hankintamenettelyt

Asia

Kantelija kertoi, ettei hän saanut koko vankeutensa keston aikana B12-vitamiinia, jota ei saa kasvikkunnan tuotteista vaan ainoastaan vitamiinilisistä. Kantelijalle oli lisäksi kerrottu, ettei kyseistä vitamiinia sisältävä vitamiinivalmiste kuulu vankilan lääkevarastoon eikä sitä voi hankkia laitospöytäkirjasta eikä laitoksen ulkopuolelta (eli ns. kaupunkiostoilta) vangin käyttöön.

Kantelija kertoi myös, ettei hänelle tuotu kaupunkiostoilta mitään vegaanisia tuotteita lukuun ottamatta shampoota. Kantelija olisi halunnut kaupunkiostoilta toimitettavan linssejä, tofua ja soijajogurtteja, mutta näitä hänelle ei toimitettu, koska ne eivät sisällyneet kaupunkiostotuotteisiin.

Lisäksi kantelija kertoi, ettei vankila ollut suostunut hakemaan postista kantelijalle osoitettua vegaanista kosteusvoidetta sisältävää postilähetystä.

Oikeusohjeet

Vankeuslain 9 luvun 4 §:n mukaan vankilan on järjestettävä vangille mahdollisuus hankkia elintarvikkeita ja muuta henkilökohtaiseen käyttöön sopivaa tavaraa.

Rikosseuraamusviraston antaman vankilan laitosmyymälään koskevan ohjeen (25/011/2006) mukaan laitosmyymälään hankinnat suoritetaan vankeinhoitolaitoksen hankintasopimusten ja valtionhallinnon yhteisten hankintasopimusten perusteella. Aluevankila tai vankila järjestää itse tarjouskilpailun niistä tuotealueista, joista ei ole vankeinhoitolaitoksen yhteisiä hankintasopimuksia. Hankintojen tulee perustua hankintalainsäädännön mukaan järjestettyyn tarjouskilpailuun. Laitosmyymälän tuotevalikoima määräytyy paikallisten olosuhteiden mukaan.

Kannanotto

Saadun selvityksen mukaan vankilan laitosmyymälä ei toimita erilaisia vitamiinivalmisteita tilauksesta, vaan siellä on myynnissä monivitamiinivalmistetta. Selvityksen mukaan kyseinen monivitamiini sisältää tarvetta vastaavan määrän B12-vitamiinia. Lisäksi se sisältää D-vitamiinia ja rautaa, joiden saanti voi vegaaniruokavaliota noudattavalla olla niukkaa. Lisäksi myynnissä oli kalsiumvalmistetta.

Selvityksessä todetaan edelleen, että mikäli vanki haluaa muita vitamiineja, hänen tulisi kääntyä vankilan terveydenhuoltohenkilökunnan puoleen. Vankeinhoitolaitoksen johtava ylilääkäri toteaa, että sairauskertomusmerkintöjen mukaan kantelija oli vankilaan tullessaan todettu perusterveeksi henkilöksi eikä hänellä ollut mitään puutostauteihin viittaavaa, joka olisi terveyden ylläpitämiseksi edellyttänyt reilun kuukauden vankeusaikana minkään vitamiinivalmisteen käyttöä.

Näkemykseni mukaan säännökset antavat yksittäiselle laitokselle harkintavaltaa laitosmyymälässä myytävien tavaroiden tuotevalikoiman suhteen. Tuotevalikoimaan on selvityksen mukaan kuulunut monivitamiinivalmiste, joka on sisältänyt kantelijan mainitsemaa vitamiinia. Katson, että asiassa ei ole tältä osin aihetta epäillä lainvastaista menettelyä.

Mitä tulee vankien hankintamahdollisuuksiin vankilan ulkopuolelta, totean seuraavan.

Selvityksen mukaan vankilassa suoritetaan keskitettyjä hankintoja, joilla on pyritty edullisiin hintoihin, jotka siirtyvät suoraan tuotteiden myyntihintoihin ja samalla resursoidaan henkilökunnan työmäärää. Tästä syystä - - - vankila on järjestänyt ns. kaupunkiostot, eli tuotteet joita hankitaan vankien tilauksen mukaan, siten, että vangeilla on mahdollisuus tilata vain tuotteita, jotka voidaan noutaa muutamasta liikkeestä. Vangeille on mm. jaettu (rajallinen) lista niistä hedelmistä, vihanneksista ja leipomotuotteista, joita vankilaan voidaan hankkia.

Näkemykseni mukaan vankilan toimivallassa on edellä mainittujen säännösten puitteissa päättää, miten vangeille järjestetään ostomahdollisuus. Käytettävissäni olevan selvityksen perusteella - - - vankila ei ole ylittänyt sillä asiassa olevaa harkintavaltaa.

Vankilan talousmestari oli yrittänyt hankkia kantelijan pyytämiä hygieniatuotteita paikallisista luontais- tuotekaupoista, mutta niitä ei ollut myynnissä. Talousmestari kertoo selvityksessään, että kantelija oli tilannut vakaumuksensa vuoksi tiettyä shampoota ja hoitoainetta, joita talousmestari oli käynyt normaalista käytännöstä poiketen kysymässä. Kyseistä shampoota oli löytynyt, mutta ei hoitoainetta. Kantelijan toivomaa ihovoidetta myytiin ainoastaan apteekissa, eikä talousmestarilla ollut aikaa lähteä sitä erikseen hänelle hakemaan apteekista. Katson, ettei asiassa ole tältä osin menetelty virheellisesti. Näkemykseni mukaan vankila on resurssiensa puitteissa pyrkinyt parhaansa mukaan toteut-

tamaan kantelijan pyytämät ostokset.

Mitä tulee sitten siihen, että vankila ei ollut suostunut noutamaan kantelijan ystävien hänelle postiin toimittamia tuotteita, totean seuraavan.

Kuten edellä on käynyt ilmi, vankilan tulee järjestää vangeille mahdollisuus hankkia sellaisia käyttöesineitä, joiden hallussapito on sallittua. - - - vankilassa tämä on järjestetty laitosmyymälän ja ns. kaupunkiestojen avulla. Myös tapaajilla on mahdollisuus tuoda vangeille omaisuutta. Rikosseuraamusviraston antamassa ohjeistuksessa, joka jaetaan vankilaan tuomituille ennen vankilaan saapumista, on todettu, että omien ruokatarvikkeiden ja hygieniatuotteiden tuomineen laitokseen on kiellettyä. Hygieniatuotteiden tuomisen kieltäminen perustuu siihen, että avattujen tuotepakkausten sisällön koostumusta ei voida vankilassa selvittää.

Vankilan toimivallassa on päättää, miten mahdollisuus vankilassa hallussapidolta sallittavan omaisuuden tms. hankkimiseen järjestetään. Vankilalla ei kuitenkaan ole nimenomaista velvollisuuttanoutaa vangin tilaamia tai hänelle tilattuja lähetyksiä postista jos sitä ei ole etukäteen sovittu, joskin pidän noutoa palveluperiaatteen mukaisena. - - - vankilan toiminnassa ei ole tältä osin havaittavissa lainvastaista menettelyä. Tässä yhteydessä on myös huomattava, että yksittäisen omaisuuden hallussapitoa koskevasta vankilan ratkaisusta vangilla on 1.10.2006 voimaan tulleen vankeuslain mukaan ollut mahdollisuus hakea oikaisua aluevankilan johtajalta ja tarvittaessa valittaa hallinto-oikeuteen.

3.3

Vankilan asumisolosuhteet

Asia

Kantelija kertoi, että hänet oli sijoitettu asumaan samaan selliin tupakoivan vangin kanssa. Sellissä ei ollut vessaa ja kello 19–07 välisenä aikana oli käytettävä ns. paljua, koska sellistä ei tuona ajankohdalla päässyt vessaan.

Oikeusohjeet

Toimenpiteistä tupakoinnin vähentämiseksi annetun lain (693/1976, ns. tupakkalaki) 12 §:n 2 kohdan mukaan tupakointi on kielletty virastojen ja viranomaisten sekä niihin verrattavien julkisten laitosten yleisölle ja asiakkaille varatuissa sisätiloissa. Lain 13 §:n 1 momentin mukaan 12 §:ssä tarkoitettujen sisätilan haltija voi kuitenkin sallia tupakoinnin tähän tarkoitukseen varatussa huoneessa tai asianomaisen huoneiston tai tilan osassa siten, ettei tupakansavu pääse kulkeutumaan niihin sisätiloihin, joissa tupakointi on kielletty.

Rikosseuraamusviraston antamassa vankien asumista ja perushuoltoa koskevassa määräyksessä (24/011/2006) on todettu, että vankien majoituksessa ja toimintojen järjestämisessä tulee huolehtia siitä, että ketään ei vastoin tahtoaan altisteta tupakansavulle. Vangilla tulee olla mahdollisuus asua sellissä, jossa ei tupakoida. Avolaitoksissa pyritään siihen, että vankien asuintilat ovat savuttomia ja vangit tupakoivat ulkona tai erillisissä tupakointitiloissa. Vankiosastojen yleisissä tiloissa on tupakointi kielletty.

Samassa määräyksessä on todettu myös, että mikäli vangilla ei ole tosiasiallista mahdollisuutta päästä sellistä wc-tiloihin kaikkina vuorokaudenaikoina, tulee tällainen selli laskea pinta-alasta riippumatta yhdeksi vankipaikaksi.

Kannanotto

Tupakkalaissa ei erikseen mainita rangaistuslaitoksia eikä myöskään tupakkalakea koskevassa hallituksen esityksessä (HE 116/1993) ole otettu kantaa siihen, miten lakia tulisi soveltaa rangaistuslaitoksissa vankien majoitustiloihin. Rikosseuraamusviraston antamassa määräyksessä on selkeästi todettu, että ketään ei milloinkaan saa vastoin tahtoaan altistaa tupakansavulle. Tämä on tärkeää ottaen huomioon toisaalta yhtäältä vankeuslain 1 luvun 3 §:stä ilmenevä velvollisuus tukea vangin terveyden ylläpitämistä ja toisaalta se, että tupakkalain 11 a §:ssä on ympäristön tupakansavun todettu olevan syöpävaarallinen aine.

Pidän selvänä, että vangeille, jotka haluavat asua siten, ettei heidän asuinhuoneessaan tupakoida, tulee antaa tähän mahdollisuus.

Paljusellien käyttämisen osalta totean seuraavan.

Olen tietoinen, että - - - vankilan joissakin selleissä edelleen käytetään paljuja. Rikosseuraamusviraston määräyksen perusteella tällaiseen selliin ei tulisi majoittaa kahta vankia. Tähän Rikosseuraamusviraston määräyksen vastaiseen toimintaan lienee osasyynä ollut vankilan yliasutustilanne.

Useissa eduskunnan oikeusasiamiehen antamissa vankiloita koskevissa päätöksissä ja vankilatarkastuksissa on kiinnitetty huomiota siihen, että ns. paljusellejä ylipäätään edelleen on käytössä. Tämä johtuu pääosin vankeinhoitolaitoksen vanhasta laitokannasta. Nämä epätyytyttävät olosuhteet ovat oikeusasiamiehen tiedossa ja kanteluasioiden yhteydessä on kiinnitetty viranomaisten huomiota tähän kysymykseen. Paljuselleistä on pyritty pääsemään eroon muun muassa vankiloiden peruskorjauksilla ja uudisrakentamisella. Resurssien vähäisyydestä johtuen muutokset ovat olleet toivottua hitaampia.

Oikeusasiamiehellä ei ole mahdollisuutta kieltää paljusellien käyttöä, vaikka pidänkin niiden käyttämistä majoitustiloina vielä nykyäänkin erittäin valitettavana. Vankien määrän lisääntyminen on käsitykseni mukaan vielä vaikeuttanut vankien sijoittamista laitoksissa. Katson kuitenkin ihmisarvoisen vankeinhoidon edellyttävän, että niissä tapauksissa, joissa vankia joudutaan asuttamaan selleissä, joissa ei ole omaa WC:tä, vangilla on mahdollisuus tarvittaessa päästä käymään sellin ulkopuolella WC:ssä. Totean kuitenkin tässä yhteydessä pitäväni wc:hen pääsyn rajoittamisen syyksi yleisesti esitettyjä työturvallisuusnäkökohtia sinänsä jossakin määrin hyväksyttävänä.

Rikosseuraamusvirasto on lausuntonsa perusteella asettanut - - - aluevankilalle tulostavoitteeksi vuonna 2007 järjestää - - - mahdollisuuden päästä wc-tiloihin kaikkina vuorokaudenaikoina. Tavoitetta ei ollut toteutettu toukokuussa 2007 (Rikosseuraamusviraston lausunto oli päivätty 12.7.2007).

Pidän huomattavana puutteena sitä, että vankiloille ei ole annettu resursseja, jotta ne voisivat kaikissa tilanteissa selviytyä edellä mainittujen säännösten velvoitteista. Koska pidän tärkeänä, että vangilla on mahdollisuus käyttää kaikkia hänelle kuuluvia lain ja muiden määräysten mukaisia oikeuksia, tulisi kaikissa tilanteissa varmistaa se, että tähän on myös tosiasiallinen mahdollisuus. Lähetän jäljennöksen tästä päätöksestäni Rikosseuraamusviraston tiedoksi.

3.4

Kyselyihin vastaaminen

Asia

Kantelija arvosteli - - - vankilan johtajaa siitä, ettei kantelijan esittämiin kirjallisiin kyselyihin vastattu. Kyselyt koskivat vegaanisten hygieniatuotteiden saamista vankilaan.

Oikeusohjeet

Perustuslain 21 §:n mukaiseen hyvään hallintoon kuuluu osana mm. oikeus saada ilman aiheetonta viivytystä vastaus viranomaiselle lähetettyihin asiallisiin kirjeisiin ja tiedusteluihin.

Kannanotto

Kantelijan kirjoituksen perusteella on tehtävissä johtopäätös, että hän oli saanut vastauksen tiedusteluihinsa. Vastaus ei ollut kuitenkaan tullut vankilan johtajalta eikä se ollut kantelijan kannalta myönteinen. Kysymys ei ole kuitenkaan tässä asiassa näkemykseni mukaan ollut omaisuuden hallussapitoa koskevan ratkaisun pyytämisestä vaan lähinnä tiedustelunluontoisesta yhteydenotosta vankilan johtajaan.

Totean, että hyvään hallintoon kuuluu, että viranomaisille osoitettuihin kirjallisiin tiedusteluihin vastataan asianmukaisesti. Tämä velvoite koskee myös vankeinhoitoviranomaisia. Lähtökohtaisesti kirjalliseen tiedusteluun vastataan kirjallisesti. Vankilan kaltaisissa oloissa voi suullinen vastaus olla usein riittävä. Tärkeintä on, että vanki saa vastauksensa häntä askarruttavaan ongelmaan asianmukaisesti ja ilman aiheetonta viivytystä. Totean myös, että usein vangin tiedusteluun vastaa toinen henkilö kuin se, jolle vanki on tiedustelunsa osoittanut. Tämä johtuu puolestaan siitä, että vankiloiden käytännön mukaan vangin tiedusteluun vastaa se virkamies, jonka virkavelvollisuuksiin kyseessä oleva asia kulloinkin kuuluu.

- - - vankilan johtaja toteaa selvityksessään, että kantelijan tiedusteluihin on vastattu asianmukaisesti. Vankilan johtaja oli siirtänyt kantelijan hänelle osoittamat tiedustelut talousmestarille, koska ne ovat kuuluneet hänen tehtäviinsä liittyviin asioihin. Saadun selvityksen valossa minulla ei ole aihetta katsoa vankilan johtajan menetelleen virheellisesti siirtäessään kantelijan tiedustelun sille virkamiehelle, jonka tehtäviin kantelijan tiedustelun on voitu katsoa kuuluneen.

4

TOIMENPITEET

Saatan edellä kohdassa 3.3 esittämäni käsitykset vankien asuinolosuhteissa ilmenneistä epäasianmukaisuuksista - - - vankilan johtaja ja Rikosseuraamusviraston tietoon.

Muihin toimenpiteisiin kantelu ei anna aihetta ja sen liitteet palautetaan ohessa.